

Voor warme overdracht bodemtaken is bodem-professional 2.0 nodig

Warme overdracht bodemtaken

De Omgevingswet rust globaal op drie pijlers: uitgaan van lokale maatschappelijke opgaven, integraal in plaats van sectoraal denken en werken, in gezamenlijkheid met alle betrokken partijen. Het gaat daarbij om de balans tussen beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving met het oog op een duurzame ontwikkeling. Daarnaast verschuift de bevoegd gezag taak bodem van provincie (Wbb) naar gemeente (Ow). Om de warme overdracht van bodemtaken in een dergelijk transitieproces tot een succes te maken is een ander type bodemadviseur voor gemeenten nodig.

Door: Aernoud Pasop en Harry van den Oever

Over de auteurs:

drs. ing. Aernoud Pasop werkt als zelfstandig adviseur. Sinds 2016 begeleidt hij Provincie Utrecht bij het proces van de warme overdracht in de rol van projecteider.

ir. Harry van den Oever heeft via uiteenlopende functies bij een advies- en ingenieursbureau geleerd om integraal te denken en werken. Hij begeleidt Provincie Utrecht bij de overdracht van bodeminformatie.

DE BODEM ONDER DE OMGEVINGSWET

Met de komst van de Omgevingswet (Ow) houdt de Wet bodembescherming (Wbb) op te bestaan. Voor de Wbb komen de Aanvullingswet en -besluit bodem (als onderdeel van het stelsel van de Ow) in de plaats. Gemeenten zijn onder de Ow bevoegd gezag bodem en krijgen nieuwe bodemtaken, zonder altijd de specifieke kennis en expertise in huis te hebben. Zij moeten zelf beleid maken over hoe om te gaan met de bodem en dit een plaats geven in omgevingsvisies en -plannen.

Onder de Omgevingswet kent de gemeente functies toe aan bodem en ondergrond, waar ook het grondwater deel van uitmaakt. Dit om de lokale maatschappelijke opgaven aan te pakken, zoals bodemdaling, energietransitie, klimaatadaptatie en ondergrondse infrastructuur. In die zin is de gemeente direct belanghebbende bij de toestand van het grondwater. De provincie is en blijft echter verantwoordelijk voor het grondwaterbeleid in relatie tot de Kaderrichtlijn Water, de waterschappen geven onder andere uitvoering aan het waterbeheer. Om verstandig om te gaan met het bodem- en watersysteem moeten gemeenten, provincies, waterschappen en overige gebiedspartners (zoals drinkwaterbedrijven) intensiever met elkaar samenwerken.

FIGUUR 1: LOGO WARME OVERDRACHT.

WARME OVERDRACHT VAN BODEMTAKEN

In het Bodemconvenant 2016-2020 hebben de koepelorganisaties IPO, VNG en UvW en het Rijk afgesproken dat de overdracht van bodemtaken van de provincies naar gemeenten 'warm' zal plaatsvinden. Dit houdt in dat kennis van de bodemdossiers en de nieuwe bodemtaken zorgvuldig door de provincies aan de gemeenten wordt overgedragen.

Sinds eind 2016 geeft de provincie Utrecht vorm aan de warme overdracht. Dit blijkt veelomvattender dan het simpelweg overdragen van het provinciale bodemdossier. Een 'warme overdracht' vraagt immers ook om een 'warme ontvanger' die de provinciale erfenis als een waardevolle aanvulling beschouwt op het bestaande gemeentelijke bodemdossier. Uit een rondje langs de gemeenten en uit pilots blijkt dat gemeenten dit ook verwachten.

Juist vanwege de samenhang tussen bodem en ondergrond enerzijds en grondwater anderzijds, is goede systeemkennis nodig om bodembeleid te maken. Samenwerking van gemeente met waterschap en provincie is essentieel. Een warme overdracht is de manier om tot 'warme' samenwerking te komen. Het transitieproces begint met bewustwording en de uitdaging om alle gebiedspartners actief te betrekken en samen te werken.

Het proces van warme overdracht blijkt ingewikkelder en tijdrovender dan wij in eerste instantie dachten. Zo zijn er nog veel onduidelijkheden, zoals wat zijn de toekomstige bodemtaken en rollen, hoe willen we omgaan met grondwaterverontreinigingen in stedelijk gebied en hoe vindt de uitwisseling van bodemdata plaats.

We hebben ervoor gekozen de warme overdracht vorm te geven via drie pijlers, namelijk Beleid, Taken & Rollen en Bodeminformatie. De pijler 'beleid' richt zich op hoe te komen tot het provinciale grondwaterbeleid onder de Omgevingswet. Hierbij zijn de gemeenten, waterschappen, omgevingsdiensten en drinkwaterbedrijven sterk betrokken. De pijler 'taken en rollen' is gericht op wat de veranderende taken en rollen gaan betekenen voor de gemeente en de provincie. We brengen gezamenlijk met de omgevingsdiensten in kaart wat de taken en rollen straks zijn

en wat dat betekent voor zowel gemeente als omgevingsdienst. De gemeente bepaalt welke ambitie deze heeft en welke bodem-professional daarvoor nodig is. De pijler 'bodeminformatie' is gericht op de overdracht van bodeminformatie. Denk hierbij aan de bodemdossiers en het bodeminformatiesysteem. Deze pijlers staan niet los van elkaar, er is sprake van een verwevenheid. Zo is voor het opstellen van gemeentelijk bodembeleid goede bodeminformatie nodig. Aan de hand van pilots werken we gezamenlijk met gemeenten en omgevingsdiensten aan vraagstukken. Een voorbeeld is Gebiedsgericht grondwaterbeheer in Woerden in relatie tot de Omgevingswet. In een eerder artikel in Bodem wordt gerefereerd aan een presentatie waarin Aernoud schetst hoe de provincie werkt met pilots en oproept om te denken vanuit de gemeente.¹

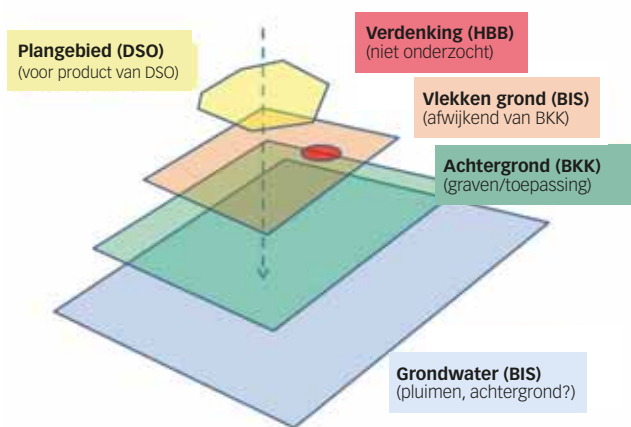
HET BODEMINFORMATIESYSTEEM ALS INSTRUMENT

Als instrument voor de overdracht van de bodeminformatie hebben we gekozen voor het bodeminformatiesysteem (BIS). De stip op de horizon is hierbij één gezamenlijk systeem waarvan alle partijen in de toekomst op een uniforme manier gebruik maken en waarin alle beschikbare bodem- en grondwaterinformatie verzameld is. En dat belangrijke input levert voor de op te stellen omgevingsvisies en -plannen. Hiermee wordt het 'brede' BIS een beleidsondersteunend instrument.

Om het BIS zo breed mogelijk te ontsluiten, immers ook niet-bodemspecialisten moeten de informatie gemakkelijk tot zich kunnen nemen, kiezen we voor het eenvoudige visualiseren van de data met verschillende kaartlagen. We vertalen de relevante data naar begrijpelijke kaartlagen om een breder hergebruik van de verzamelde data te stimuleren en bodem vooraan in het (her) ontwikkelings- of inrichtingsproces te krijgen. We hanteren daarbij een stoplichtenmodel: als de kaart groen kleurt kan men aan de slag zonder nieuw onderzoek. Wanneer blijkt dat er iets aan de hand is (oranje of rood), ga je een laag dieper en kom je uiteindelijk bij de data zelf en de bijbehorende bodemadviseur uit. Middels pilotprojecten werken wij samen met gemeenten en de Utrechtse omgevingsdiensten aan het vormgeven van dit systeem. Zie kader pilot Rhenen.

De relatie met een toekomstig Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) is schematisch aangegeven in onderstaande figuur.

DSO ideaal : "Met één klik op de kaart duidelijkheid"

FIGUUR 2: SCHEMATISCHE WEERGAVE DIGITAAL STELSEL OMGEVINGSWET. (BRON: A. C. PRINS, ADVIESBUREAU ACP-MILIEU)

Onder de Omgevingswet zal bij gemeentelijke RO-afdelingen een prikkel moeten ontstaan om de kwaliteit van het bodem- en watersysteem te beschouwen. Bijvoorbeeld bij het voornemen om een woonwijk te ontwikkelen: wat is de bodemkwaliteit en wat zijn kansen en risico's bij activiteiten in de ondergrond?

Pilot Rhenen

In december 2017 is de provincie samen met gemeente Rhenen en omgevingsdiensten ODRU en RUD Utrecht gestart met een pilot 'digitaal overdrachtsdossier' dat specifiek is gericht op bedrijventerrein Remmerden in Rhenen. Het doel van deze pilot is om helder te krijgen wat een werkbaar, gewenst en haalbaar overdrachtsdossier is voor de bodemlocaties van een gemeente. Als instrument van dit overdrachtsdossier wordt het bodeminformatiesysteem gebruikt. Een klankbordgroep bestaande uit drie gemeenten, de omgevingsdiensten en de provincie heeft de voorwaarden gesteld. Dit bodeminformatiesysteem, waarin zowel de gemeentelijke als provinciale bodemdata is opgenomen, moet het verhaal vertellen over het gebied en de verschillende thema's, zoals voormalige stortplaatsen en de spoedoperatie bodemsanering. Van elke bodemlocatie moet duidelijk zijn waarom deze informatie ooit in het systeem is terechtgekomen en welke keuzes en afwegingen hieraan ten grondslag lagen. Bijvoorbeeld, waarom is de provincie de afgelopen decennia op een bepaalde manier omgegaan met de voormalige stortplaatsen? Welke historische informatie heeft als input gediend voor de spoedoperatie, en waarom? Wat zijn de actuele risico's en beheersmaatregelen op locaties die de provincie overdraagt aan de gemeente en welke kosten zijn voor de gemeente te verwachten? In deze pilot lopen we tegen verschillende vraagstukken aan, zoals de zogenaamde één locatie lijst, het koppelen van verschillende BIS-systemen en de verschillen tussen provinciale en gemeentelijke bodemdata. En werken we aan de 'stoplichten' kaart.

Anderzijds zal bij veel gemeenten weinig specifieke bodemdeskundigheid in huis zijn. Door het gebruik van een zogenaamde 'stoplichtenkaart' ('groen = gaan' en 'rood = neem contact op met de bodemspecialist') willen wij bodeminformatie op laagdrempelige wijze in kaart brengen. Dit vergt grondige analyse van de bestaande data en een uniforme wijze van verzamelen en invoeren van toekomstige data. In de pilots merkten we dat er ontzettend veel bodemdata aanwezig is, zowel binnen als buiten het BIS en al dan niet actueel. Denk aan archiefvondsten en rapporten die bij andere afdelingen of bij externe partijen liggen, zoals Rijkswaterstaat en kabelbaars. Om invoer in het BIS van de ontbrekende data behapbaar te houden is het belangrijk om verstandige keuzes te maken nadat de beschikbare data in beeld is gebracht, bijvoorbeeld waar het betreft het verifiëren, actualiseren of aanvullen van de dataset.

BODEMPROFESSIONAL VAN DE TOEKOMST

Het bovenstaande maakt duidelijk dat de rol van de bodemadviseur verandert door de Omgevingswet. Bij een hoog ambitieniveau van de gemeente worden de bodemtaken belangrijker en is een veelzijdiger bodemadviseur nodig. De haalbaarheid van de lokale maatschappelijke opgaven valt of staat met goede kennis van de kwaliteit van bodem en grondwater binnen de gemeenten. Helaas wordt dit aspect bij de planvorming vaak niet voldoende onderkend of zelfs 'vergeten'. De proactieve, integraal denkende bodemprofessional die weet wat de gemeentelijke opgaven zijn en beschikt over een goedwerkend instrument met betrouwbare bodem- en grondwaterinformatie, zal zich dus tijdig kenbaar moeten maken bij initiatiefnemers. De beoogde bodemadviseur moet dan, naast specialist, ook generalist zijn. Aan de hand van sessies over de toekomstige bodemprofessional 2.0 brengen wij, samen met de beide omgevingsdiensten in de provincie Utrecht, deze boodschap over aan de bodemadviseurs van omgevingsdiensten en gemeenten. Deze bodemprofessional 2.0 bepaalt uiteindelijk of de provinciale overdracht als 'warm' wordt ervaren.

LITERATUUR

1. P. de Wilde, Bodem in een veranderde omgeving: Warme overdracht, hoe doen we dat? Bodem 2018-4, augustus 2018, p.37.